कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको अध्ययन

विजया पौडेल
परीक्षा रोल नं. २८०५७६/०७३
त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-३०१-१४०-२००९

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा. शि. ५४४ को
पाठ्यांशको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोध पत्र

२०७३/२०१७

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदन भित्रका सामग्रीहरु कहीँ कतैबाट साभार गरिएका छैनन् । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । प्रस्तुत शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७३/१०/२०

....

विजया पौडेल

शोधार्थी

निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय अर्न्तगत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रकी छात्रा श्री विजया पौडेल नवलपरासी जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकको शोध पत्र मेरो निर्देशनमा रही तयार गर्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको यस शोध पत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा.डा. माधव प्रसाद पौडेल
(शोध निर्देशक)
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षा शास्त्र सङ्काय
त्रि.वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७३/१०/२१
Feb. 03, 2017

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय अर्न्तगत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अर्न्तगत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा. शि. ५४४ पाठ्यक्रमका निम्ति यस सङ्काय तर्फकी छात्रा विजया पौडेलद्वारा नवलपरासी जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको अध्ययन शीर्षकमा तयार गरिएको यो शोध पत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

शोध पत्र मूल्याङ्कन समिति

क.स.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा. महेश्वर न्यौपाने (शोध विशेषज्ञ)	....
२.	सहप्रा.डा. माधव प्रसाद पौडेल (शोध निर्देशक)	....

मितिः २०७३/११/२४
March 07, 2017

कृतज्ञता ज्ञापन

मैले **कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीको श्रुति लेखन क्षमताको अध्ययन** शीर्षकको शोधकार्य त्रिभुवन विश्व विद्यालय अन्तर्गत स्नातकोत्तर चौथो सत्रको तेस्रो पत्र (५४४) को परिपूर्तिका लागि आदरणीय गुरु सह प्रा. डा. माधवप्रसाद पौडेलको निर्देशनमा रही तयार पारेकी छु । यस शोधकार्य गर्नका लागि आवश्यक निर्देशन, परिमार्जन तथा हौसला प्रदान गुर्नहुने गुरु सह प्रा. डा माधवप्रसाद पौडेलप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह, सुझाव र सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय गुरु विभागीय प्रमुख प्रा.डा. राम प्रसाद भट्टराई तथा शिक्षा शास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागका सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

जीवनमा आइपर्ने समस्याहरुसँग संघर्ष गर्दै मलाई अगाडि बढ्न प्रेरण दिने पूजनीय पिता पिताम्बर पौडेल, ममतामयी माता देवी पौडेल, श्रीमान् लक्ष्मण ज्ञवाली, बहिनी इन्दिरा पौडेल र भाइ सागर पौडेलप्रति पनि म सदैव ऋणी रहने छु । त्यसका साथै मलाई प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्ने सबैप्रति आभारी छु ।

शोधकार्य सम्बन्धी आवश्यक पुस्तक, पत्रपत्रिका आदि सामग्री उपलब्ध गराइदिने त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयका साथै नेपाली केन्द्रीय पुस्तकालयप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु। यस शोधपत्रको कम्प्युटर सेटिङ कार्यमा सहयोग गर्नुहुने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्नका लागि त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षक समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०७३ ।१०।९

....

शैक्षिक सत्र- २०७०।०७२

विजया पौडेल

क्रमाङ्क : ८४२

नेपाली केन्द्रीय विभाग

शोधसार

प्रस्तुत शोधको शीर्षक 'नवलपरासी जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीको श्रुति लेखन क्षमताको अध्ययन' रहेको छ । प्रस्तुत अध्ययनका उद्देश्यहरु निम्न लिखित रहेका छन् :

क) नवलपरासी जिल्लाका कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको पहिचान गर्नु,

ख) भाषिक पृष्ठभूमि र लैङ्गिकताका आधारमा विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको तुलना गर्नु,

ग) उक्त कक्षाका विद्यार्थीहरुको वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्न प्रयोगका आधारमा श्रुति लेखन क्षमताको अध्ययन गर्नु ।

प्रस्तुत अध्ययनमा विभिन्न आवश्यक सामग्री जुटाएर कक्षा चारका विद्यार्थीको श्रुति लेखन क्षमताको पहिचान गरिएको छ । यस अध्ययनमा सामग्री सङ्कलनका लागि प्रयोगात्मक विधिलाई आत्मसाथ गरी विश्लेषणात्मक र वर्णनात्मक पद्धतिलाई अँगालिएको छ । प्रस्तुत शोधलाई सात अध्यायमा विभाजन गरिएको छ । अध्याय एकमा शोध परिचय, अध्याय दुईमा पूर्वकार्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक अवधारणा, अध्याय तिनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया, अध्याय चारमा शब्दगत वर्ण विन्यासको त्रुटि विश्लेषण, अध्याय पाँचमा भाषिकताका आधारमा विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन, अध्याय छमा लैङ्गिकता, वर्ण विन्यास र चिह्न प्रयोगका आधारमा श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति र अध्याय सातमा साराशं, निर्ष्कष र उपयोगिता समावेश गरिएको छ ।

यस अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षहरु निम्न अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क) यस अध्ययनमा श्रुति लेखन अर्न्तगत भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा चिह्न प्रयोग र वर्ण विन्यासको विश्लेषण गरिएको छ ।

ख) कक्षा चारमा अध्ययनरत समावेश भएका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमता प्रतिशत गणना गर्दा ६० प्रतिशत भन्दा माथि ५२ प्रतिशत र मध्यमान भन्दा माथि

४७ प्रतिशत विद्यार्थीहरु सक्षम देखिन्छन् । यसबाट कक्षा चारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमता सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ ।

ग) लैङ्गिक आधारमा छात्र छात्राको श्रुति लेखन क्षमताको तुलना गर्दा समग्र छात्राहरुको श्रुति लेखन क्षमता ४२.४४ प्रतिशत छ । छात्रहरुको श्रुति लेखन क्षमता ३९.३६ प्रतिशत रहेको छ । उक्त तथ्याङ्कको आधारमा समग्र छात्रहरुको तुलनामा छात्राहरुको श्रुति लेखन क्षमता उच्च रहेको छ ।

घ) चिह्न प्रयोग र वर्ण विन्यासको आधारमा नेपाली भाषा पहिलो भाषा भएका विद्यार्थीहरुको तुलनामा नेपाली भाषा पहिलो भाषा नभएका विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमता उच्च रहेको देखिन्छ ।

विषय सूची

अध्याय : एक
शोध परिचय

१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	शोध समस्या	२
१.३	शोधको उद्देश्य	३
१.४	शोधको सान्दर्भिकता र उपादेयता	४
१.५	अध्ययनको सीमा	५

अध्याय : दुई
पूर्वकार्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	पूर्वकार्यको पुनरावलोकन	६
	२.१.१ पुस्तक समिक्षा	६
	२.१.२ शोधकार्यको समिक्षा	७
२.२	पूर्वकार्यको अध्ययनको महत्त्व	१२
२.३	सैद्धान्तिक अवधारणा	१२
	२.३.१ लेखाइ सिपको परिचय	१३
	२.३.२ प्राथमिक तहमा लेखाइ शिक्षणको आवश्यकता र महत्त्व	१४
	२.३.३ लेखाइ शिक्षणका कार्यकलाप	१५
	२.३.४ श्रुति लेखनको परिचय	१६
	२.३.५ श्रुति लेखनको आवश्यकता र महत्त्व	१७
२.४	श्रुति लेखनको प्रयोजन	१८
	२.४.१ श्रुति लेखनका त्रुटि क्षेत्रहरु	१९
	२.४.२ श्रुति लेखनमा देखिने त्रुटि र निराकरणका उपायहरु	१९

अध्याय : तिन
अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१	अनुसन्धान ढाँचा	२२
	३.१.१ जनसङ्ख्या र नमुना छनोट	२२
	३.१.२ सामग्री निर्माण	२२
	३.१.३ पूर्व परीक्षण	२३
	३.१.४ तथ्याङ्क सङ्कलन	२३

३.१.५ तथ्याङ्क विश्लेषण र मूल्याङ्कन २४
३.२ शोधपत्रको रूपरेखा २५

अध्याय : चार

शब्दगत वर्ण विन्यासको त्रुटि विश्लेषण

४.१ शब्दगत वर्ण विन्यासको त्रुटि विश्लेषण २७
४.२ समग्र विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३२
४.२.१ समग्र विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३२
४.२.२ मध्यमानका आधारमा समग्र विद्यार्थीको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३३

अध्याय : पाँच

भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति

५.१ भाषिक पृष्ठभूमिका आधारमा पहिलो भाषी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३५
५.१.१ पहिलो भाषी विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३५
५.१.२ मध्यमानको आधारमा पहिलो भाषी विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३६
५.१.३ दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३७
५.१.४ मध्यमानका आधारमा दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ३८
५.१.५ पहिलो भाषी र दोस्रो भाषी विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ३८

अध्याय : छ

लैङ्गिकता, वर्ण विन्यास र चिह्न प्रयोगका आधारमा श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति

६.१ लैङ्गिकताका आधारमा छात्रा र छात्र विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४०
६.१.१ समग्र छात्रा विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४०
६.१.२ मध्यमानका आधारमा समग्र छात्राहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४१
६.१.३ समग्र छात्रहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४२
६.१.४ मध्यमानका आधारमा समग्र छात्रहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४३
६.१.५ छात्रा र छात्रहरुको श्रुति लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४३
६.१.६ मध्यमानका आधारमा छात्रा र छात्रहरुको श्रुति लेखन क्षमताको तुलनात्मक अध्ययन ४४
६.२ वर्ण विन्यास र चिह्न प्रयोगका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४५

६.२.१ चिह्न प्रयोगका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४५
६.२.२ वर्ण विन्यासका आधारमा श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४५
६.२.३ वर्ण विन्यासका आधारमा श्रुति लेखन क्षमताको मध्यमान स्थिति ४६
६.२.४ लेख्य चिह्न प्रयोगका आधारमा समग्र विद्यार्थीहरुको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४७
६.२.५ मध्यमानका आधारमा लेख्य चिह्नको श्रुति लेखन क्षमताको स्थिति ४८

अध्याय : सात

सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

७.१ सारांश ४९
७.२ निष्कर्ष ५०
७.३ उपयोगिता ५२
७.३.१ नीतिगत उपयोगिता ५२
७.३.२ प्रयोगगत उपयोगिता ५२
७.४ सुझाब ५३
७.५ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भावित शीर्षकहरु ५४
सन्दर्भ सूची ५५
परिशिष्ट
व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

तालिका नं. १ ३२

तालिका नं. २ ३३

तालिका नं. ३ ३६

तालिका नं. ४ ३६

तालिका नं. ५ ३७

तालिका नं. ६ ३८

तालिका नं. ७ ४१

तालिका नं. ८ ४१

तालिका नं. ९ ४२

तालिका नं. १० ४३

तालिका नं. ११ ४४

तालिका नं. १२ ४५

तालिका नं. १३ ४६

तालिका नं. १४ ४७

तालिका नं. १५ ४८

चित्र सूची

चित्र नं. १ ३८

चित्र नं. २ ४३